

Р. В. ПАВЕЛКІВ

**ВІКОВА
ПСИХОЛОГІЯ**

Р. В. Павелків

Вікова психологія

Допущено Міністерством освіти та науки України

Підручник
для студентів вищих навчальних закладів

НАВЧАННЯ
ВОЗЕНЬ

Рівне - 2010

УДК159.922.6

ББК 88.8

П 12

Допущено Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1/11-4840 від 8.06.2010 р.)

Рецензенти

Максименко С. Д. – дійсний член АПН України, доктор психологічних наук, професор

Коваленко А. Б. – доктор психологічних наук, доцент

Ямницький В. М. – доктор психологічних наук, доцент

Павелків Р. В.

П 12 Вікова психологія. Підручник. – Рівне : видавець О. Зень, 2010. – 368 с.

ISBN 978-617-601-002-9

Підручник містить теоретичний матеріал з основних тем курсу «Вікова психологія». Розкрито сутність, предмет, теоретичні засади й методи вікової психології та ін.

У підручнику систематизовано та представлено найновіші відомості з вікової психології. Призначений для студентів вищих навчальних закладів, практичних психологів, педагогів, а також усіх, хто цікавиться психологією.

УДК 159.922.6

ББК 88.8

ISBN 978-617-601-002-9

© Павелків Р. В., 2010

Зміст

Розділ 1. ПРЕДМЕТ ТА МЕТОДИ ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ	
1.1. Предмет вікової психології	5
1.2. Методи дослідження	8
Розділ 2. ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ПСИХІКИ	
2.1. Рушійні сили, чинники і умови психічного розвитку	15
2.2. Теорії вікового психічного розвитку	32
Розділ 3. ПЕРІОДИЗАЦІЇ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	
3.1. Критерії періодизації психічного розвитку	51
3.2. Періодизація розвитку особистості за З.Фрейдом	53
3.3. Періодизація розвитку особистості за Е.Еріксоном	55
3.4. Періодизація розвитку особистості за Л.Колбергом	59
3.5. Періодизація інтелектуального розвитку за Ж.Піаже	60
3.6. Періодизація психічного розвитку Л.С.Виготського	63
3.7. Періодизація психічного розвитку за Д.Б.Ельконіним	65
3.8. Періодизація розвитку особистості за А.В.Петровським	66
Розділ 4. ПЕРІОД НЕМОВЛЯТИ (від народження до 1 року)	
4.1. Криза новонародженості	69
4.2. Вік немовляти	77
4.3. Криза 1 року	85
Розділ 5. РАННЄ ДИТИНСТВО	
5.1. Психологічна характеристика розвитку дитини в ранньому дитинстві	89
5.2. Особливості спілкування в ранньому віці	94
5.3. Розумовий розвиток дітей раннього віку	98
5.4. Криза трьох років	104
Розділ 6. ПСИХОЛОГІЯ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
6.1. Загальна характеристика дошкільного віку	111
6.2. Особливості спілкування дошкільника	121
6.3. Розумовий розвиток дошкільника	126
6.4. Моральний розвиток дошкільника	133
6.5. Криза семи років	137
Розділ 7. ПСИХОЛОГІЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	
7.1. Психологічна готовність дитини до навчання у школі	147
7.2. Соціальна ситуація розвитку молодшого школяра	152
7.3. Учбова діяльність	154
7.4. Особливості спілкування молодшого школяра	163
7.5. Розумовий розвиток молодшого школяра	170
7.6. Розвиток особистості у молодшому шкільному віці	175
Розділ 8. ПСИХОЛОГІЯ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ	
8.1. Соціальна ситуація розвитку в підлітковому віці	185
8.2. Фізіологічні особливості розвитку підлітка	189

8.3. Криза підліткового віку та підходи до її аналізу	190
8.4. Провідна діяльність у підлітковому віці	193
8.5. Учбова діяльність підлітків	198
8.6. Розумовий розвиток в підлітковому віці	199
8.7. Розвиток особистості в підлітковому віці	204

РОЗДІЛ 9. ПСИХОЛОГІЯ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

9.1. Криза юнацького віку	217
9.2. Загальна характеристика юнацького віку	218
9.3. Соціальна ситуація розвитку в юнацькому віці. Професійне самовизначення	222
9.4. Розвиток особистості в ранній юності	229
9.5. Інтелектуальний розвиток в юності	237
9.6. Особливості спілкування в юнацькому віці	

РОЗДІЛ 10. ПСИХОЛОГІЯ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ

10.1. Розвиток особистості в дорослому віці	249
10.2. Проблема періодизації дорослості	251
10.3. Загальна характеристика періоду ранньої дорослості	252
10.4. Розвиток психофізіологічних функцій в період ранньої дорослості	260
10.5. Розвиток когнітивної сфери в період ранньої дорослості	262
10.6. Розвиток сімейних стосунків в ранньому дорослому віці	268
10.7. Професійна діяльність в період раннього дорослого віку	276
10.8. Особливості Я-концепції у ранньому дорослому віці	282
10.9. Кризи раннього дорослого віку	285

РОЗДІЛ 11. ПСИХОЛОГІЯ ЗРІЛОГО ДОРОСЛОГО ВІКУ

11.1. Загальна характеристика зрілого дорослого віку	297
11.2. Зміни фізичного розвитку в зрілому дорослому віці	300
11.3. Розвиток когнітивної сфери в зрілому дорослому віці	302
11.4. Розвиток сімейних стосунків в зрілому дорослому віці	306
11.5. Дружні стосунки в зрілому дорослому віці	314
11.6. Професійний розвиток в зрілому дорослому віці	316
11.7. Особливості Я-концепції у зрілому дорослому віці	321
11.8. Криза зрілого віку	326

РОЗДІЛ 12. ПСИХОЛОГІЯ СТАРОСТІ

12.1. Загальна характеристика старості	333
12.2. Теорії старіння і старості	337
12.3. Розвиток когнітивної сфери у старості	340
12.4. Вихід на пенсію: особливості адаптації	345
12.5. Розвиток сімейних стосунків у старості	348
12.6. Задоволеність життям у старості	352
12.7. Особливості Я-концепції у старості	353
12.8. Типології особистості в період старості	356
12.9. Вмирання та смерть старих людей	359